

PÅLVERKET VID AXEWALLA HUS

En rapport har anlänt till Medd från Harry Alopæus undersökningar av pålverken vid Axewalla hus i Västergötland, en fortfarande outgrävd, gigantisk medeltidsborg, förstörd 1434 av Engelbrekts bondearméer.

Pålverket togs upp av red för Medd redan i nr 3/79 s 15f. I slutet av 1960-talet gjorde red en dokumentation av pålverkena, vartill originalet inlämnades på Västergötlands museum i Skara. Sedermera har det inte kunnat återfinnas.

Alopæus söker f n efter flera liknande anläggningar vid medeltida befästningar i Norden och är tacksam för tips.

Red tar sig friheten att göra ett sammandrag av rapporten (till Skaraborgs länsmuseum).

Undersökningen skedde i slutet av sept 1983 i Husgärdesjön utanför slottet (se kartskissen, med ögonmått).

Sikten under vattnet var c 1,5-2 m. Solsken, c 6-8° nästan vindstilla.

Det undersökta området varierade i storlek, beroende på vattendjupet. Vid östra sidan av näset, där botten ställvis sluttade i c 30-40° var det undersökta området c 3-6 m brett, medan det blev c 15-20 m vid sydöstra sidan.

Undersökningen omfattade ett område som började med den s k innersta vallgravens (nr II) mynning i söder och sträckte sig till andra sidan av näset, till samma vallgravs östliga utlopp. Några stickprov gjordes också vid strandlinjen längre bort.

Man kunde i sjön se en enkel pålråd, som blev synlig i nivå med "åsen" mellan innersta och yttersta vallgraven, c 6 m från nuvarande strandlinje utåt. Pålarna var här ganska glest nedslagna, med c 30-80 cm mellanrum. En ensaka, kanske inte till systemet hörande pålända kunde upptäckas vid sydvästra sidan av den yttre vallgravens (nr I) brink, alldeles intill stranden.

Pålråden gick i ungefär nordostlig riktning, så att efter c 10 m hade distansen från strandlinjen ökat till c 10-12 m. Vattnets djup hade då ökat från c 50 cm till över 2,5 m.

Pålarna är tydligt slagna i en enkel rad med c 30-60 cm mellanrum. Några större, c 1-1,5 m luckor i raden kunde observeras. Pålarna ser ut att ha en medeldiameter på c 12-18 cm, men några med ända upp till 30 cm i diameter påträffades.

Efter 20-25 m slutade denna djupvattensrad. Efter en lucka på c 8 m kunde man upptäcka en ny pålråd, men nu c 4-6 m närmare strandlinjen. Botten gick här ganska brant ned och pålningen hade hindrat sten och andra murlämningar att rasa djupare.

Pålningen, vilken ställvis var synlig ovanför botten c 10-30 cm, sträckte sig c 50 m med 6-10 m distans från strandlinjen.

Vid den östliga ändan av Axewallanäset finns en vallgrav (nr III), som skiljer en "ås" från näsets strand och själva ruinen. Just vid denna vallgrav (III)s sydliga mynning upphörde den synliga pålråden.

Här blev det också slut med rasmassorna och botten bestod i stort sett av gyttja och lera.

Efter denna punkt kunde man upptäcka ganska glesta pålar med c 2-6 m mellanrum, c 4-8 m från "åsens" strandlinje.

Vid "åsens" nordliga ända fanns det rasmassor på botten och några rester av en möjlig stockkista(k 1). Av den syns endast två stockar(hörn?). Uppe på stranden finns just här, på "åsen" en c 4 m hög kulle som innehåller sten.

Efter "stockkistan" slutar rasmassorna och pålningen sträcker sig glest bortöver, med c 3-7 m mellanrum.

Vid den nordliga ändan av Husnäset och på västra sidan av grav III fanns lämningar av ytterligare en stockkista(k 2).

Även här var 2 knuttimringar synliga under troliga rasmassor. Kistan låg c 4 m från strandlinjen. Sjöbotten gick ställvis brant nedåt. Vallgraven(IV)s utlopp går nästan rakt mot kistan.

Efter kistan minskade mängden av rasmassor och pålningens mellanrum uppgick till c 1.5-2 m, men någon gång upp till 5-6 m.

Strax före vallgrav II:s nordliga utlopp försvann de sista raderna av pålar. Bottnen bestod här av mjuk gyttja.

Pålarna stod vanligen på c 50-90 cms djup under vattenytan.

Som extra observation kan konstateras att också här, i likhet med Finland(Raseborg, Kastelholm m fl.), har pålarna blivit slagna med toppen(eller kronan)nedåt.

Alopæus tillfogar att det vore av stort intresse att få sjöns vattenspiegel undersökt för tidsavsnittet 1200-1400.

TIPS TILL:

Harry Alopæus
Båtsmansgatan 17 B. 19.
SF-00150 Helsingfors 15

Finland.

Litt. Alopæus, H.: 1982. Raseborgs yttersta försvarsanordningar. Meddelanden från Marinarknologiska Sällskapet 3/82 s 17f.

Westerdahl, C.: 1979. Pålverket vid Axewalla hus. Medd/MAS nr 3/76 s 15.